

◆ ◆ Från förstärkt försvarsberedskaps första intagande i september 1939 och genom hela beredskapstiden kännetecknas verksamheten vid vårt flygvapen av fyra huvudfaktorer. ◆ *Den första*: — att organisera och hålla i varje läge erforderliga beredskapsförband redo till verkan — inom ramen av föreliggande tillgångar på personal, materiel, förband och anslag. ◆ *Den andra*: — att med stora ansträngningar och ständig knapphet på tid och medel samt under svårförståeligt mothåll från många sidoordnade, stundom också överordnade myndigheter m fl, ständigt arbeta för de förbättringar och ökningar i flygvapnets fredsorganisation, som bildar grundval för krigs- och beredskapsorganisation. ◆ *Den tredje*: — att likaså med stora ansträngningar, för dryga kostnader och i ständig kamp med tiden samt mot olika hinder, genomföra en forcerad flygmaterielanskaffning, baserad på ett samtidigt höjande och ökande av vår svenska flygindustris konstruktionsförmåga, kvantitativa produktionsmöjligheter och de framställda produkterna — flygplans, flygmotorers m m — kvalitet och krigsvärde. ◆ *Den fjärde*: — att ständigt och parallellt med upprätthållen beredskap utbilda nytillkommen och redan i tjänst varande flyg- och markpersonal divisions- och flottilförband samt de högre enheterna — flygeskadern — så att alla kan motsvara ett krigs högt ställda fordringar på skicklighet, verkan och rutin. Eskader-, flygvapen- och krigsmaktsövningar är därvid ett av medlen att nå uppställda mål. Artikeln nedan behandlar den största övningen av det nämnda slaget under år 1944. Den var på samma gång flygvapenövning, luftförsvarsövning och krigsmaktsövning. Den gick under namnet "Flygvapenövning 1944". ◆ ◆ ◆

Av överstelöjtnant NILS KINDBERG

I min förra artikel (nr 1/1968, sid 14) nämndes bl a, att "Flygvapenövning 1944", en av den förstärkta beredskapstidens största, skulle refereras. Om denna stora och givande övning kan följande nämnas.

Redan under andra halvåret 1939 hade enligt vår dåvarande försvarsstabschef, kort efteråt ÖB, general O G Thörnells direktiv planer och order uppgjorts för en större "Krigsmaktsövning 1939" i september. Den skulle omfatta samtliga försvarsgrenar — flygvapen, armé och marin — samt vissa civila organ. I vad rörde flygvapnet skulle den gälla flygledningen, alla förband och anstalter m m. Det andra världskrigets utbrott, läget i vårt grannskap och Sveriges av statsmakterna anbefallda intagande av förstärkt försvarsberedskap medför emellertid att "Krigsmaktsövning 1939" måste inställas. Så blir även fallet med en till andra hälften av september 1939 förberedd luftvärnsövning i mellersta och södra Sverige. Under den närmaste tiden därefter blir det huvudsakligen övningar inom de olika försvarsgrenarna, ävensom tidvis anordnade samövningar mellan skilda delar av dessa och annan försvarsgren. Vid flygvapnet blir namnet på de största av dessa olika övningar Flygvapenöv-

ningar, i regel ledda av chefen för flygvapnet eller, på dennes order, av chefen för flygstaben.

UPPREPAT FÖRHINDER

Under 1943 — då utrikesläget enligt tidigare redogörelser bl a p g a det svenska uppsägandet av transitooavtalet med Tyskland på sommaren varit särskilt farofyllt — uppges tanken på en gemensam stor krigsmaktsövning under någon av sommarmånaderna, också p g a utrikesläget. Den planläggs i stället till slutet av september, men måste även då inställas. Det är händelserna i söder — och där särskilt det tyska, i slutet på augusti 1943 proklamerade "övertagandet av hela makten" i Danmark — som då är den direkta anledningen till övningsstoppet.

I september 1944 får den då fungerande, nye ÖB, generalen Helge Jung, åter möjlighet att trots vissa utrikes faror återifrån vid den tiden, likväl kunna följa sin företrädares tanke. Det planerade, samtida övandet av alla försvarsgrenar i ett flertal olika lägen och verksamhetsgrenar kan då förverkligas i och med att den 5—19 september hålls "Flygvapenövning 1944". De gemensamma övningarna mellan

Den gigantiska flygvapenövningen 1944 — en utmärkt statusmätare

flygvapnet, armé och marin inläggs i denna under vissa perioder. Om den betydelsefulla och väl genomförda övningen skall till en början nämnas följande huvudpunkter.

Övningen blir den första, tillika den enda för alla försvarsgrenarna gemensamma, större samövning, som kan hållas under hela försvarsberedskapstiden.

NYHETER PRÖVAS

För första gången prövas därunder en hel del för Sverige nya anordningar och metoder på de försvarsorganisatoriska och operativa områdena. Främst däribland må nämnas:

- ett av en chef centralt lett jaktförsvaret i någorlunda modern mening, avpassat för det nutida krigets krav, deltar för första gången,
- en jakteskader — 3:dje flygeskadern (E3) — jämlikt 1942 års försvarsbeslut uppsatt från den 1 juli 1944, är för första gången i verksamhet för jaktförsvaret på den försvarande (svenska) sidan,
- en enligt moderna jaktförsvarsprinciper uppbyggd, central jaktstridsledning tas i bruk, den är förlagd till skyddad

plats och förfogar över ett särskilt utbyggt, väl fungerande nät av permanenta signalförbindelser mm, och lyder under chefen för jaktförsvaret,

- en särskild radarluftbevakning — vars materiel just erhållits genom ett lyckligt byte med de västallierade stormakterna — är under övningen ett av de viktiga organ, som underlättar för att inte säga möjliggör den nya centrala jaktförvarsledningen,
- ett särskilt övningsmoment ägnas verkställandet av en luftinvasion — då utförs bla försök att genom insättande av lufttransporterat infanteri mm överraskande ta ett flygfält i Nyköpingstrakten, varjämte
- ett försök tillsjöburen invasion utgående från Gotland, verkställs i samband med den förutnämnda luftinvasionen.

LEDARE OCH BESTÄMMELSER

För flygvapenövning 1944 är ÖB, general **Helge Jung**, överledare. Ledningen i övrigt handhas jämlikt ÖB:s direktiv av chefen för flygvapnet, då generallöjtnanten, senare generalen **Bengt G:son Nordenskiöld**. Den förstärkta försvarsberedskap vid flygvapnet, som då gäller, fortgår under övningsstiden.

Förberedande order för övningen hade utgivits den 30 juni och 17 augusti. Den 9 augusti utger flygvapenchefen — efter från ÖB mottagna direktiv i stort — order till underlydande chefer m fl beträffande övningsledning, deltagande förband, övningsbestämmelser m m.

Den 22 augusti utges slutlig högkvarterens order för densamma. Enligt denna skall:

- övningen avser att öva samverkan mellan flyg-, armé- och marinstridskrafter i samband med luftlandsättnings- och landstigningsföretag.
- i övningen delta huvuddelen av flygvapnet samt vissa förband ur armén och marinen, varjämte skulle delta:
- samtliga organiserade luftvärnstäckförband och fältluftvärnsförband inom milo IV,
- samtliga ls (luftbevakningsstationer) inom milo VII (Gotland) och milo IV (utom en del särskilt angivna), alla ls såvitt möjligt bemannade med frivillig personal.

DELTAGANDE STYRKOR

Från första övningsdagen — den 6 september — är de "krigförande styrkorna" redo att börja verksamheten enligt det följande.

◆ styrka A — om två flygeskadror, kustflottans huvuddel, delar av markluftförsvaret m m — står beredd att försvara svenska fastlandet och därvid närmast de östra delarna av mellersta Sverige mot flyganfall och invasion m m.

◆ styrka B — en flygeskader, flottans sjökrigsskoleavdelning, lufttrupp ur armén m m — har efter ca 14 dagars krig till uppgift att i förening med andra styrkor och med Gotland som bas omk. 11 september ta Oxelösunds hamn och de svenska flygbaserna i Nyköpings-trakten.

STYRKORNAS SAMMANSÄTTNING

Flygvapnets i de två styrkorna ingående förband m m är i stort sett nedanstående:

I A — den försvarande styrkan — ingår 2:a och 3:e flygeskadorna (E2 och E3). Chefer var dåvarande översten Åge Lundström och flygvapenchefen, närmast företrädda av chefen för E3 stab, dåvarande majoren Lennart Peyron.

I E2 ingår sex divisioner, förutom eskaderstab två lätta bomb-(attack-)flottiljer (F6 och F7), med tillsammans ca 60 B17-plan, samt en förstärkt fjärrspaningsdivision ur F11, med sex plan typ S16 (Caproni). Summa flygplan vid E2 (inklusive ca fyra i eskaderstaben) uppgår till ca 70.

E3 räknar tre hela och en reducerad jaktflottilj (F8, F9, F13 och F16), tillsam-

mans nio jaktdivisioner, med ca 124 jaktplan typ J9, J11, J20 och J22. Inräknat sex i E3 stab ingående plan uppgår eskaderns hela antal plan till ca 130. — Totalantalet flygplan vid A ca 200.

I B — den anfallande styrkan — ingår 1:a flygeskadern (E1). Chef är dåvarande översten Paul af Uhr. E1 deltar med en tung och två lätta bomb-(attack-)flottiljer (F1, F4 och F12) om i allt ca sex divisioner, vars numerär är ca ett 80-tal flygplan (B18 (3 st), B3 och B17). E1 har vidare — för luftförsvaret av baserna på Gotland m m — en reducerad jaktdivision ur F10 (ca åtta J20-plan). En fjärrspaningsdivision ur F11, med åtta plan (Caproni) och bl a fyra flermotorsplan (B3 och Ju 52/3-m) och som används för trupptransport m m ingår även i E1. — Totalantalet flygplan vid B blir därmed ca 100.

FLYG UNDER MARIN LEDNING

För medverkan under sjöinvasionen är på ÖB:s order flott-, vissa marinsamverkande flyg- samt kustartillerikrafter redo enligt följande:

Vid A (under konteramiralen S Y Ekstrands befäl) dels som nämnts kustflottans huvuddel, vidare de flesta av de rutinmässigt till marinchefens förfogande ställda flygförbanden (F2 torpedflygdivision med åtta T2-plan och en spaningsflygdivision ur F2, med 6—8 S17S-plan) och dessutom till ostkustens marindistrikt

hörande stridskrafter m m samt kustartilleriförsvaret därstädes. Kustflottan räknar tre pansarskepp, två vedettbåtar, fem torpedbåtar, nio ubåtar samt trängfartyg.

I B — den anfallande styrkan — finns dels dess chef kommandören J H Stefensson, dels dennes sjökrigsskoleavdelning (två kryssare, fem minsvepare och tre vedettbåtar), vidare ur flottans Stockholmseskader tre jagare, sex minsvepare och tre sjövärnsskårens fartyg, ävensom från kustflottan och markerande transportfartyg två minkryssare, en hjälpkryssare, ett hjälpfartyg och ett moderfartyg för ubåtar. — I styrkan ingår även av det marinsamverkande flyget en (reducerad) spaningsdivision av F2, med ca sex spaningsplan av typ S17S.

◆ ◆ För deltagande under momentet luftinvasion ingår från armén nedanstående krafter:

Vid A — försvarssidan — chef och milbefstab IV, fo-staberna m m, särskilt ur fo 43 och 44, en cykelbataljon ur Svea livgarde, en kavalleribataljon (oberiden), vissa lokalförsvarfsförband vid kust och flygfält, flertalet luftvärnsenheter och "ls" (se ovan) i området.

I B — anfallssidan — ingår chef och milbefstab VII (Gotland), ett (reducerat) Infanteriregemente, två skyttekompanier, delar ur militärområdets flygfältsförsvaret och luftvärn samt "lc" och "ls" på Gotland.

◆ På båda sidor finns flygstrupp m m — de vid A under befäl av överstelöjtnanten Adilz m fl, de vid B underställda majoren Weijding m fl.

FÖRBEREDELSE

Övningens planläggning och förberedande har under ÖB vilat på chefen för flygvapnet, i samråd med försvarsstabs-, armé- och marinchef. Arbetsbördan härvid har varit högst betydande och krävt flera månader. Bara några drag därav kan här nämnas, till exempel:

- i allt ca 325 flygplan och 600 man flygande (inräknat "lufttruppen") skulle deltaga.
- kostnaden för under övningen förbrukade strids- och övningsbomber beräknades bli ca 210.000 kr.
- över 4.200 flygtimmar och närmare 11.000 kubikmeter flygdrivmedel (11 miljoner liter flygbensin) skulle sannolikt åtgå för övningen.

SPELET KAN BÖRJA

Den 5 september är organisationsarbetet slut. Spelet är klart att börja. Fem övningsskeden skall genomföras. Under första skedet, den 5—6 september, verkställs nu främst de sista förberedelserna. Vid A utför E2 ombasering till främre baser.

Skede 2 — den 7—9 september — är A:s jaktflyg (E3) engagerat i den första fasen av sitt områdesförsvaret m m. Bomb-(attack-)flyget (E2) fortsätter ombasering nordostvärt och anfaller stridsmål, särskilt ordnade av övningsledningen.

Vid B noteras under samma tider vid E1 förberedelser, intagande av utgångsläget på gutarnas ö m m, anfall mot stridsmål (se ovan), spaning och jaktförsvaret. För arméstyrkans del förberedelser, luftbevakning och luftvärnsaktivitet, för marinstyrkornas del från den 8 september förflyttning till Färösund.

1944 och beredskapen

Den 10 september blir — utom för ledningen — vilodag för flertalet. Vid armé- och marinstyrkorna utges bla order för flygtransport, förberedelser till överskeppning o d.

ATTACK OCH FÖRSVAR

Skede 3 — den 11 september — präglas vid A av områdesförsvar, anfall mot övningsmål, spaning och förberedelser för invasionsavväjande. — Vid B utför E1 anfall mot övnings- och stridsmål, spaning och jaktförsvar. Vid arméstyrkorna pågår förberedelser för lufttransport av lufttrupp-förelag mot ett utsett krigsflygfält i Nyköpingstrakten. Vid marinstyrkorna verkställs förberedd överskeppning från Gotland till och landstigning under strid vid Oxelösunds hamn.

Skede 4 — den 12—14 september — jakt försvarar vid A E3-området och anfaller stridsmål. E2 utför också anfall mot stridsmål samt spanar. Allt A-flyg liksom armé-, marin- och markluftförsvarskrafter har fullt upp med att avvisa först den sjöburna invasionen vid Oxelösund, kort efteråt luftinvasionen i Nyköpingstrakten.

● På B-sidan anfaller E1 övnings- och stridsmål, spanar samt verkställer med sina flygtransportplan m m förflyttning luftledes av två kompanier I 4 till luftlandsättningen i trakten av Nyköping. Dessa sätts av på det utsädda målet, flygfältet, och har sedan hårda strider att utkämpa för att (eventuellt) överleva. Marinstyrkorna har gjort sitt dagen förut — de är nu på "återgång" till egna övningar m m.

Den 15 september vilar A-sidan jaktflyget (E3). Bomb- (attack-) flyget (E2) förbereder utan ombasering till Gotland övergång till "den lede fienden" (B-sidan). Markluftförsvaret slår fortfarande redo att verka. — B-sidan får under dagen dels förstärkning enligt ovan, dels försvagning genom att dess jaktförband (ur F10) under morgondagen skall tillhöra A med bas på fastlandet.

FINAL I STOR SKALA

Skede 5 — lördagen den 16 september — utspelas finalen, ett flyganfall i stor skala med allt i övningen deltagande bomb- (attack-) flyg, s:a fem flottiljer, totalt tolv flygdivisioner, insatta mot Stockholm. Anfall företas (markeras) mot Bromma flygfält, industrier vid Skanstull, Skå-Edeby flygfält, drivmedelscisterner på ön Stora Höggarn och Barkarby flygfält. Allt tillgängligt jaktflyg, s:a något över fyra flottiljer med totalt ca tio centralt ledda jaktdivisioner ingriper i avvisande syfte.

Som avslutande moment, tillika ett uppvisande av vårt dåtida flygvapens utbildningsståndpunkt och kvalitet företas hela flygstyrkan — nära 300 plan — en mönstergillt utförd överflygning över huvudstaden i väl anslutna förband. Utförliga, illustrerade referat från hela flygvapenövningen och från den avslutande, samlade överflygningen m m återfinns bla i dags-tidningarna den 8—17 september 1944.

NÅGRA ERFARENHETER

Liksom den tidigare stora flygvapenövningen — den sommaren och hösten 1943 under delvis olika yttre förhållanden genomförda — leder också "Flygvapenövning 1944" till en rik skörd av erfarenheter och rön, vilka i fortsättningen kommer flygvapnet och dess utvecklande till större krigsdug-

lighet till del. De från eskader- och flottiljchefer m fl infortrade rapporterna samt anteckningar m m från stridsdomarväsendet för övningen och i övningsledningen sammanställs, jämtörs och bearbetas vintern 1944—45 i flygstab och flygförvaltning, för utsändande därefter.

Den 27 februari 1945 sänder flygvapenchefen ut sina erfarenheter från övningen. Han anbefaller samlidigt att det meddelade skall genomgå med underlydande personal, enligt närmare bestämmande av flottiljcheferna (motsvarande chefer).

Bland det av flygvapenchefen anförda må här blott nämnas det viktigaste, nämligen:

- den utsända sammanställningen har till uppgift, förutom att meddela erfarenheter, också att lämna förbanden orientering om fragor av mest operativ natur, och om riktlinjer för dessas fortsatta handläggning i flygledningen,
- det nya, under övningen för första gången prövade jaktstridsledningssystemet har i huvudsak bestått provet,
- två principskilda metoder har därvid prövats — flottiljvis ledning och central ledning, sistnämnda metod uppvisar övervägande fördelar.
- reservstridsledningsplats(er) är starkt rödvändigt i krig.
- anfallsflygets bomb- (attack-)förband rödgas skapa nya vägar och metoder för

1944 och beredskapen

anfallens framförande mot en motståndare, som är välförsedd med luftbevakningsradar och har ett centralt lätt, snabbt uppträdande försvarsjaktflyg.

● luftbevakningsradarnas stationer är emellertid lätta att upptäcka samt sårbara, för deras skydd och säkra funktion krävs särskilda åtgärder,

● det vid tiden för övningen nyinförda, svenskkonstruerade och i flygvapnets egen regi byggda jaktplanet J 22 (FFVS 22) har uppvisat stor användbarhet och bör få stort värde i luftstrid.

● flygspaning i klart väder med år 1944 här vanliga fjärrspaningsplan typ S 16 (Caproni) är mot stark försvarsjakt en svår, för att icke säga olöslig uppgift,

● flygfälten av 1944 har inte behövlig hållfasthet i regn,

● i övningen ingående radiospaningsorgan, bla på Gotland, har stort värde ur under-rättelsesynpunkt,

● inom signaltjänsten talrikt förekommande "vädermeddelanden" orsakar alltsomoftast fördröjningar för andra, stundom viktigare tjänstemeddelanden.

MER ÄN VÄRDEFULL ...

"Flygvapenövning 1944" betecknas av ledning och deltagare allmänt som synnerligen värdefull och givande, nyttig för flygvapnets förband och höjande för dessas och personalens duglighet och stridsvärde. ■